

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ TỰ GIẢI PHÓNG CỦA PHỤ NỮ

MAI THỊ QUÝ (*)

Ehế độ mẫu quyền bị lật đổ là "sự thất bại lịch sử có tính chất toàn thế giới của giới nữ"(1). Kể từ đó đến nay, nhân loại tiến bộ luôn quan tâm và tìm cách giải phóng người phụ nữ - một nửa của thế giới, để họ cũng có những quyền bình đẳng như nam giới. Là một nhà cách mạng, một nhà tư tưởng vĩ đại không chỉ của dân tộc Việt Nam mà của toàn thế giới, Hồ Chí Minh đã cống hiến cả cuộc đời mình cho sự nghiệp đấu tranh xóa bỏ áp bức, bất công, giải phóng con người và bảo vệ những quyền thiêng liêng của con người. Trong đó, Người dành sự quan tâm đặc biệt đến nhiệm vụ giải phóng phụ nữ và bảo vệ quyền bình đẳng cho phụ nữ. Nét đặc sắc trong tư tưởng của Hồ Chí Minh về vấn đề này là đã chỉ ra cho những người phụ nữ thấy rằng, họ cần phải *vuốt lên để tự giải phóng chính mình* chứ không thể chỉ trông chờ, ỷ lại vào các lực lượng khác trong xã hội.

Khi đất nước còn chưa giành được tự do độc lập, Hồ Chí Minh đã từng tố cáo, lên án tội ác dã man của bọn thực dân, đế quốc đối với những người phụ nữ ở các nước thuộc địa nói chung và với phụ nữ An Nam nói riêng. Ngòi bút của Người đã vạch trần tất cả nỗi tủi nhục, xót xa về tinh thần và thể xác mà những người phụ nữ An Nam phải gánh chịu trong cảnh mất nước: "Không một chỗ nào người phụ nữ thoát khỏi những hành động bạo ngược. Ngoài phố, trong nhà, giữa chợ hay ở thôn quê, đâu đâu họ cũng vấp phải những hành động tàn nhẫn của bọn quan cai trị, sĩ quan, cảnh binh, nhân viên nhà đoàn, nhà

ga"(2). Người đã "run lên, mắt mờ lệ, nước mắt chảy xuống hoà với mực" khi chép lại một đoạn trong nhật ký của người lính thực dân mô tả việc "... người phụ nữ bị đặt ngửa trên mặt đất, tay chân bị trói chặt, miệng bị bịt lại, còn một tên lính thì lấy lưỡi lê cứ từ từ, từng nhát một, chọc vào bụng chị rồi lại chậm chậm rút ra. Sau đó, chúng chặt ngón tay người thiếu nữ đã chết để cướp lấy chiếc nhẫn và chặt cổ để cướp lấy chiếc vòng"(3). Có lẽ, không còn gì phi nhân tính hơn khi mạng sống của người dân nô lệ bị coi rẻ, không bằng con vật; khi "Một tên lính muốn bắt một phụ nữ An Nam phải hiến thân cho chó của nó. Người phụ nữ ấy không chịu, liền bị đâm chết bằng một nhát lưỡi lê vào bụng"(4). Người dân bản xứ nói chung, người phụ nữ bản xứ nói riêng phải sống quằn quại, rên xiết trong cảnh lầm than và đau khổ - đó là tất cả những gì mà cuộc "khai hoá", sự "bảo hộ" của bọn thực dân đem lại cho họ.

Không dừng lại ở việc tố cáo, lên án tội ác man rợ của đế quốc thực dân hoặc bày tỏ, chia sẻ sự cảm thông sâu sắc với thân phận người phụ nữ dưới ách áp bức, bất công... mà hơn thế, Hồ Chí Minh còn kêu gọi nhân dân, nhất là phụ nữ quốc tế ủng hộ sự nghiệp đấu tranh giải phóng phụ nữ ở các nước thuộc địa. Người hy vọng rằng,

(*) Thạc sĩ triết học, Trường Đại học Hồng Đức, Thanh Hoá.

(1) C.Mác và Ph.Ăngghen. *Toàn tập*, t. 21. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 1995, tr.93.

(2) Hồ Chí Minh. *Toàn tập*, t.2. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội, 2000, tr.105.

(3), (4) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.1, tr.52, 54.

qua những tội ác trên đây của bọn thực dân và đế quốc, chị em ở chính quốc biết rõ phụ nữ An Nam phải sống trong cảnh lầm than và áp bức như thế nào; từ đó, có những hành động thiết thực góp vào cuộc đấu tranh giải phóng phụ nữ ở các nước thuộc địa. Khi đế quốc Mỹ tiến hành chiến tranh xâm lược ở Việt Nam, trong thư *Gửi chị em phụ nữ Hoa Kỳ*, Hồ Chí Minh khẳng định: "... nếu không chấm dứt ngay chiến tranh, thì nhân dân Mỹ, trước hết là chị em phụ nữ Mỹ, cũng sẽ bị thêm gánh nặng đau thương... Vậy chị em phụ nữ Mỹ cũng cần phải đấu tranh kiên quyết để chặn tay Chính phủ hiếu chiến Mỹ"(5). Đồng thời, Người kêu gọi những người phụ nữ đang bị áp bức phải đứng lên làm cách mạng để tự giải phóng bản thân mình; gắn sự nghiệp giải phóng phụ nữ với sự nghiệp giải phóng dân tộc. Theo quan điểm của Hồ Chí Minh, "Đàn bà con gái cũng nằm trong nhân dân. Nếu cả dân tộc được tự do, đương nhiên họ cũng được tự do. Ngược lại nếu dân tộc còn trong cảnh nô lệ thì họ và con cái họ cũng sẽ sống trong cảnh nô lệ đó thôi... Điều đó chứng tỏ rằng vì quyền lợi của đàn bà con gái An Nam mà chúng ta làm cách mạng"(6). Qua những ví dụ điển hình về phong trào đấu tranh mạnh mẽ của phụ nữ thế giới ở một số nước, như Thổ Nhĩ Kỳ, Ấn Độ, Trung Quốc, Triều Tiên, Nhật Bản..., Người đã chỉ rõ vai trò, sức mạnh to lớn của phụ nữ trong sự nghiệp đấu tranh giải phóng dân tộc cũng như giải phóng bản thân mình; đồng thời, khẳng định rằng, trong đời sống kinh tế, những "bông hồng" của phương Đông bắt đầu chứng tỏ cho chủ nghĩa tư bản thấy ở họ có những cái gai nhọn. Từ đó, Hồ Chí Minh kêu gọi phụ nữ An Nam hãy tích cực tham gia phong trào đấu tranh cách mạng của dân tộc:

"Bây giờ cơ hội đã gần,

Đánh Tây, đánh Nhật, cứu dân nước nhà.

Chị em cả trẻ đến già

Cùng nhau đoàn kết đặng mà đấu tranh.

Đua nhau vào hội Việt Minh

Trước giúp nước, sau giúp mình mới nên.

Làm cho thiên hạ biết tên

Làm cho rõ mặt cháu Tiên, con Rồng"(7)

Nhưng làm cách mạng như thế nào để có được độc lập, tự do cho dân tộc, để phụ nữ cũng được tự do, bình đẳng? Dựa vào bài học kinh nghiệm rút ra từ thực tiễn cuộc đấu tranh cách mạng ở nước Nga Xô viết, Người khẳng định: "An Nam cách mệnh cũng phải có nữ giới tham gia mới thành công, mà nữ giới An Nam muốn cách mệnh thì phải theo Phụ nữ quốc tế chỉ bảo"(8). Như vậy, trong tư duy của Hồ Chí Minh, phụ nữ Việt Nam muốn thoát khỏi áp bức bất công chỉ có một con đường - đó là đi theo cách mạng và làm cách mạng để giành độc lập dân tộc, tiến lên chủ nghĩa xã hội. Người thường lấy truyền thống hào hùng của phụ nữ trong lịch sử đấu tranh dựng nước và giữ nước của dân tộc để cổ vũ tinh thần cách mạng cho thế hệ trẻ: "Hai Bà Trưng để lại cho phụ nữ Việt Nam một truyền thống vẻ vang, là *dũng cảm kháng chiến*. Liên đoàn phụ nữ dân chủ quốc tế giúp phụ nữ Việt Nam bồi dưỡng truyền thống ấy, hăng hái đấu tranh chống chủ nghĩa đế quốc xâm lược. Phụ nữ Việt Nam đã xứng đáng là con cháu Hai Bà và là một lực lượng trong Quốc tế phụ nữ"(9) và khuyến khích họ đoàn kết, tích cực đấu tranh góp phần vào sự nghiệp giải phóng dân tộc, giải phóng chính bản thân mình.

Khi đất nước đã giành được tự do, độc lập, Hồ Chí Minh vẫn luôn quan tâm đến vấn đề giải phóng phụ nữ và cho rằng, nếu phụ nữ chưa được giải phóng thì coi như xã hội chưa được giải phóng thực sự. Theo

(5) Hồ Chí Minh. *Sdd.*, t.11, tr.213.

(6) Hồ Chí Minh. *Sdd.*, t.2, tr.443.

(7) Hồ Chí Minh. *Sdd.*, t.3, tr.202.

(8) Hồ Chí Minh. *Sdd.*, t.2, tr.289.

(9) Hồ Chí Minh. *Sdd.*, t.6, tr.431.

Người, phụ nữ là phân nửa của xã hội; nếu không giải phóng phụ nữ thì không giải phóng một nửa loài người; nếu không giải phóng phụ nữ thì chủ nghĩa xã hội mới được xây dựng một nửa. Cũng như C.Mác, Hồ Chí Minh cho rằng, muốn sửa sang xã hội mà không có phụ nữ giúp vào thì chắc không làm nổi; rằng, chỉ cần nhìn vào tư tưởng và việc làm của phụ nữ cũng có thể đánh giá được một xã hội tiến bộ như thế nào... Đặc biệt, Người phê phán mạnh mẽ tư tưởng "trọng nam, khinh nữ", lên án những quan niệm hẹp hòi, coi thường vai trò, vị trí của người phụ nữ từ xưa đến nay, như quan niệm cho rằng "chồng phải dạy vợ" (Khổng Tử) hoặc "đàn bà và trẻ con là khó dạy bảo: nếu cho họ gần thì họ khinh nhờn, nếu bỏ mặc họ thì họ thù oán" (Mạnh Tử) và nếp nghĩ phong kiến, gia trưởng của người An Nam coi đàn bà phải quanh quẩn trong bếp. Khi đặt vấn đề rằng, "Trong xã hội và trong gia đình, người phụ nữ bị hạ thấp tột bậc và không được hưởng chút quyền gì... Vì sao chị em lại phải chịu sự áp bức bất công này?"(10), Hồ Chí Minh không chỉ nêu lên một sự thực nhức nhối đến vô lý trong quan hệ đối xử với phụ nữ của xã hội cũ, mà điều quan trọng là đã gióng lên tiếng chuông thức tỉnh tinh thần đấu tranh của họ, chống lại những quan niệm lạc hậu, bảo thủ để vươn lên làm chủ xã hội và giải phóng chính mình, thực hiện quyền bình đẳng nam nữ.

Tuy nhiên, Người cũng nhắc nhở rằng, sự nghiệp giải phóng phụ nữ không phải là một công việc dễ dàng, đơn giản như "hôm nay anh nấu cơm, rửa bát, quét nhà, hôm sau em quét nhà, nấu cơm, rửa bát thế là bình đẳng, bình quyền"; trái lại, sự nghiệp đó là "một cuộc cách mạng khá to và khó", vì trai khinh gái là một thói quen mấy nghìn năm để lại và đã ăn sâu vào trong đầu óc của mọi người, mọi gia đình, mọi tầng lớp xã hội. Do vậy, để thực hiện thành

công cuộc cách mạng này, theo Người, trách nhiệm trước hết thuộc về Đảng, Chính phủ và các cấp chính quyền. Các tổ chức đó cần phải luôn chú trọng đến việc đào tạo, bồi dưỡng và sử dụng cán bộ nữ, bởi vì, trong nhiều công việc, "chị em làm còn có kết quả hơn nam giới" và họ đã "... đạt được những tiến bộ lớn"(11). Khi thấy ở các lớp bồi dưỡng cán bộ lãnh đạo có quá ít phụ nữ tham gia, Người đã coi đó là một thiếu sót trong việc tổ chức, triển khai thực hiện nhiệm vụ bồi dưỡng cán bộ nữ và cần được sửa chữa, khắc phục ngay; đồng thời, yêu cầu cán bộ các cấp, các ngành cần hết lòng giúp đỡ, tạo điều kiện cho chị em tiến bộ về mọi mặt, đặc biệt là phải làm tốt công tác đào tạo và giúp đỡ cán bộ phụ nữ các dân tộc thiểu số.

Để phát huy vai trò của mình trong sự nghiệp cách mạng chung của dân tộc, chị em phụ nữ phải nhận rõ địa vị và nhiệm vụ của người làm chủ nước nhà, phải có quyết tâm mới, đạo đức mới, tác phong mới... Tuy nhiên, "... trình độ phụ nữ ta còn kém. Đó là một nhược điểm... Phụ nữ ta còn có một số nhược điểm như lơ đãng, lúng túng, tự ti, thiếu tin tưởng vào khả năng của mình; mặt khác, phụ nữ cũng gặp nhiều khó khăn về gia đình, con cái". Do vậy, theo Hồ Chí Minh, muốn giải quyết những khó khăn đó, phụ nữ phải dựa vào sự nỗ lực của bản thân là chủ yếu, "... phải quyết tâm học tập, phát huy sáng kiến, tin tưởng ở khả năng mình, nâng cao tinh thần tập thể, đoàn kết giúp đỡ nhau..."(12). Ngoài sự quan tâm chăm sóc, bồi dưỡng thường xuyên của Đảng và Chính phủ, điều quan trọng là "phụ nữ ta cần phải cố gắng nhiều để theo kịp chị em các nước bạn, góp phần nhiều hơn nữa trong việc xây dựng chủ nghĩa xã hội"(13). Có như vậy, phụ

(10) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.2, tr.448.

(11) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.12, tr.562.

(12) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.10, tr.184 - 185.

(13) Hồ Chí Minh. *Sđd.*, t.10, tr.85.

nữ mới khẳng định được vai trò quan trọng của mình trong xã hội và trong gia đình, mới chứng minh bằng thực tiễn "cho người ta thấy phụ nữ giỏi" cả việc nước lẫn việc nhà.

Khi nói về quyền bình đẳng nam nữ trong gia đình, Hồ Chí Minh khẳng định rằng, ngay từ khi mới thành lập, Đảng và Chính phủ đã xác định thực hiện chính sách nam nữ bình đẳng và điều này đã được ghi rõ trong Hiến pháp. Theo quan điểm của Người, việc thực hiện Luật Hôn nhân và Gia đình chính là nhằm giải phóng phụ nữ, tức là giải phóng phân nửa xã hội. Giải phóng người đàn bà, đồng thời tiêu diệt tư tưởng phong kiến, tư tưởng tư sản trong người đàn ông.

Hồ Chí Minh luôn phê phán mạnh mẽ những quan niệm cổ hủ, gia trưởng và các hành vi vi phạm quyền bình đẳng nam nữ. Người viết: "... phải kính trọng phụ nữ. Chúng ta làm cách mạng là để tranh lấy bình quyền bình đẳng, trai gái đều ngang quyền như nhau... Nếu phụ nữ chưa được giải phóng thì xã hội chưa được giải phóng cả. Phụ nữ thì phải tự mình phấn đấu giữ gìn quyền bình đẳng với đàn ông. Đàn ông phải kính trọng phụ nữ. Nhưng Bác nghe nói *vẫn có người đánh chửi vợ!* Đó là một điều đáng xấu hổ... Như thế là phạm pháp, là cực kỳ dã man"(14). Thậm chí, tồi tệ hơn, còn có người nhét tro vào miệng vợ, đánh vợ què tay, cạo trọc đầu vợ và lột hết quần áo rồi giơ vợ đi bêu khắp thôn xóm... Hồ Chí Minh cho rằng, những cử chỉ tàn nhẫn, dã man như vậy vừa là sự vi phạm pháp luật của Nhà nước, vừa trái với tình nghĩa vợ chồng; rằng, "điều đáng trách nữa là, trước những hành động xấu xa và phạm pháp đó, chi bộ, chính quyền và nhân dân địa phương thường nhắm mắt làm ngơ". Nhằm khắc phục tình trạng đó, Người đề nghị các cấp chính quyền và đoàn thể phải ra sức tuyên truyền sâu rộng Luật Hôn nhân và Gia đình, yêu cầu nhân dân phải chấp hành thật nghiêm chỉnh

mọi điều khoản đã quy định trong đó. Đặc biệt, phải thi hành kỷ luật một cách nghiêm minh đối với những người vi phạm đã được giáo dục, khuyên răn mà không tự giác sửa đổi. Song, điều quan trọng nhất là, như Hồ Chí Minh đã chỉ ra, bản thân phụ nữ phải đấu tranh tự cường tự lập để giữ lấy quyền lợi của mình.

Như vậy, theo tư tưởng của Hồ Chí Minh, để thực sự giải phóng phụ nữ, để phụ nữ được hưởng quyền bình đẳng về mọi mặt như nam giới thì cần phải có sự quan tâm của Đảng, Chính phủ và các cấp chính quyền. Song, điều căn bản nhất là bản thân những người phụ nữ phải vươn lên để tự khẳng định khả năng, vị trí, vai trò của mình và phải đấu tranh không mệt mỏi để giải phóng chính mình.

Năm tháng qua đi nhưng những tư tưởng của Hồ Chí Minh về vấn đề tự giải phóng của phụ nữ vẫn còn giữ nguyên giá trị. Ngày nay, mặc dù vị trí, vai trò của người phụ nữ đã khác trước rất nhiều, song họ vẫn chưa có được quyền bình đẳng thật sự so với nam giới. Nguyên nhân thì nhiều, nhưng cơ bản nhất là do các chị *vẫn chưa nhận thấy rõ vị trí, vai trò của mình trong gia đình và xã hội, còn thiếu tự tin, chưa thật sự cố gắng vươn lên* trong mọi lĩnh vực để tự khẳng định mình. Bước vào giai đoạn cách mạng mới, phụ nữ Việt Nam phải không ngừng nâng cao trình độ về mọi mặt để hoàn thành xuất sắc những nhiệm vụ của mình, kiên quyết đấu tranh chống lại những hành vi xâm phạm quyền bình đẳng nam nữ vẫn còn tồn tại trong xã hội. "Bản thân phụ nữ thì phải cố gắng vươn lên", bởi "đó là một cuộc cách mạng đưa đến quyền bình đẳng thật sự cho phụ nữ"(15). Đó là điều mà trước khi đi vào cõi vĩnh hằng, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã căn dặn phụ nữ nước ta.□

(14) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.12, tr.195.

(15) Hồ Chí Minh. *Sđđ.*, t.12, tr.504.